

УДК 339.5

DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/180-7>**Шевченко-Переполкіна Р.І.**кандидат економічних наук, доцент,  
Ізмаїльський державний гуманітарний університет  
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8665-6702>**Shevchenko-Perepolkina Radyslava**  
Izmail State University of Humanities

## ТОРГІВЛЯ ХАРЧОВИМИ ТОВАРАМИ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА РФ В ПЕРІОД ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

Актуальність обраної тематики дослідження обумовлена експортним потенціалом для України продукції агропромислового комплексу та готових продуктів харчування й історично сформованими тісними торгівельними зв'язками з РФ. Після анексії Криму та військової агресії РФ на сході України торгівельні відносини між країнами значно загострилися. Автор розкриває їх розвиток на прикладі динаміки торгівлі товарами харчової промисловості, як галузі, в якій відбулися найсуттєвіші зміни. Розкриваються поняття гібридної та торгівельної війн. Автором наводиться динаміка українського експорту товарів основних галузей харчової промисловості до РФ, яка наочно відображає поступове його зниження протягом 2014–2020 рр. Поданий аналіз основних заходів, які вживалися РФ з метою перешикодження експорту українських товарів харчової промисловості. Зауважено на небезпеках для розвитку як внутрішньої так і зовнішньої торгівлі українським продовольством, причинами яких стало повномасштабне вторгнення військ РФ на територію України. Автор наголошує на важливості кроків, які робить міжнародна спільнота щодо лібералізації торгівлі з Україною, підтримки її експортного потенціалу у такі важкі часи як військовий напад з боку РФ.

**Ключові слова:** міжнародна торгівля, харчова промисловість, торгівельна війна, експорт українських товарів, санкції, військова агресія РФ.

## TRADING IN FOOD COMMODITIES IS BETWEEN UKRAINE AND RUSSIAN FEDERATION IN THE PERIOD OF MILITARY AGGRESSION

Actuality of select subject of research is conditioned export potential for Ukraine of products of agroindustrial complex and prepared food stuffs and historically formed close point-of-sale copulas from RF. The political events of the last years brought in considerable changes in bilateral economic relations. After annexation of Crimea and military aggression of RF on east of Ukraine trade relations between countries were considerably intensified. An author exposes their development on the example of dynamics of trading in the commodities of food industry, as to industry the most substantial changes took place in that. The concepts of hybrid and trade wars open up. Specified, that similar wars periodically arose up yet since acquisition by Ukraine of independence and increased «gas wars» from the side of RF, as basic supplier of energy for Ukraine. Attention supplier of energy on reasons of their activation, namely attempts of blocking of European direction of development of Ukraine. An author is point the dynamics of the Ukrainian export of commodities of basic industries of food industry to RF, which evidently represents his gradual decline during 2014–2020. Given analysis of basic measures which was used RF with the purpose of obstacle the export of the Ukrainian commodities of food industry. It first of all: transport blockades for the Ukrainian products, halt of RF of action of free trade zone with Ukraine, introduction of new custom duties, it is forbidden to bring in to RF Ukrainian sugar, potato, beer and vodka, pork. From January, 1 in 2016 in Ukraine prohibition spreads in relation to an import to RF of agricultural produce, raw material and food, which before operated only on some of foreign countries, the approvals list of commodities, forbidden for an import in RF brushed up annually. Given review of reverse approvals of Ukraine and international association, in particular, the USA, ES, Canada and other. It is noticed on dangers for development as domestic so external trade Ukrainian food, reasons of which were become encroachment of troops of RF on territory of Ukraine. An author marks importance of steps which are done by an international association in relation to liberalization of trade with Ukraine, support of it export potential in such difficult times, as a military attack from the side of RF.

**Keywords:** international trade, food industry, trade war, export of the Ukrainian commodities, approvals, military aggression of RF.

**JEL classification:** F5

**Постановка проблеми.** З початку свого існування як незалежної держави, Україна розвивала торгівельні відносини, як внутрішні, так і зовнішні. Одним з основних історично обумовлених торгівельних партнерів досить довгий час залишалася РФ.

Слід зазначити, що нині відбувається процес досить радикальної трансформації української зовнішньої торгівлі. Сучасний її етап розпочався фактично ще в 2014 р., а саме напередодні укладання «Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом» та

з 2022 р. продовжується поєднанням в єдиному комплексі економічних засобів боротьби з бойовим застосуванням збройних сил.

Актуальність обраної тематики дослідження обумовлена експортним потенціалом для України продукції агропромислового комплексу та готових продуктів харчування.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** На жаль, на сьогодні досить мало публікацій щодо обраної теми. Окремі аспекти щодо тривалої гібридної

війни в Україні висвітлені Я. Базилуком, М. Гончаром, А. Чубиком, О. Іщуком, М. Розумним та ін. Сучасний стан впливу воєнних дій на стан економіки вже став предметом розгляду О. Василюка, О. Коляди, М. Омельченка та деяких інших дослідників. Загалом же, поки це статистичні дані, останні постанови КМ України щодо торгівлі з РФ («Про заборону ввезення на митну територію України товарів, що походять з Російської Федерації», «Про застосування заборони ввезення товарів з Російської Федерації» та ін., постанови щодо змін та доповнень до вже діючих), огляди аналітиків в ЗМІ та на інформаційних сайтах (<https://export.gov.ua>, <https://finclub.net/ua>, <https://www.bbc.com/ukrainian/> та ін.), адже ситуація досить гостра та динамічно змінюється майже не щоденно.

**Невирішені частини загальної проблеми.** Навіть під час гібридної війни торговельні відносини України з РФ у харчовій галузі з проблемами, але продовжували існувати. На сучасному ж етапі, експортно-імпорتنі відносини з РФ щодо, принаймні, торгівлі харчовими продуктами мають усі перспективи зупинитися зовсім, а отже необхідно шукати інших партнерів та переорієнтувати виробництво на більш затребуваний попит.

**Мета роботи:** дослідити основні аспекти розвитку зовнішньої торгівлі України харчовими товарами з РФ, визначити її трансформації та окреслити пріоритети розвитку українського експорту.

**Виклад основного матеріалу.** Досліджуючи зовнішню торгівлю України з РФ, можна констатувати той факт, що від початку незалежного існування, між країнами спостерігалися дружні партнерські відносини, адже за багато років спільної діяльності були вибудовані взаємовигідні, а іноді і взаємозалежні торговельні стосунки, відпрацьовані логістичні ланцюги та шляхи постачання тих чи інших товарів.

Тим не менш, відчуваючи проєвропейську спрямованість України, РФ періодично розв'язувала так звані «торговельні війни» (молочна, сирна, цукрова і т. д.), окрему увагу слід звернути на енергетичний сектор, який завжди залишався основним важелем економічного тиску та завдяки якому у 2005–2006 рр. і 2009 р. відбувалися «газові війни». До того ж, у червні 2014 р. РФ доводить ЄС необхідність будівництва газопроводу «Південний потік» в обхід України зважаючи на її політичну нестабільність. Усі ці чинники послабляли як політичні, так і зовнішньоекономічні зв'язки обох держав.

З 2014 р. РФ і Україна розпочали неоголошену гібридну війну, головна мета якої – не фізичне знищення противника, а його підкорення, заволодіння ресурсами. Саме тому під час цього типу конфлікту активно застосовуються економічні, квазімілітарні, дипломатичні, інформаційні та інші засоби. Акцент використуваних методів протиборства зміщується у сторону широкого застосування політичних, економічних, інформаційних, гуманітарних та інших невійськових заходів» [6].

Цілями РФ у розпочатій 2014 р. гібридній війні з Україною є блокування європейського та євроатлантичного курсу Києва, повернення у сферу впливу Росії, а врешті-решт – дезінтеграція української державності [12, с. 8].

Проте, ні анексія Криму, ні ввід російських військ на території Донбасу не завади продовженню зовнішньої торгівлі між державами.

Так, РФ, як і раніше, залишається для України основним постачальником енергоресурсів, палива, нафти і нафтопродуктів, поступово Україна намагається завозити енергоносії з Польщі, Словаччини, проте їх кількості недостатньо. Україна експортує багато російського вугілля, і навіть, якщо його закупати в інших країнах, гостро постає питання з транспортуванням, тому що порти не зможуть прийняти таку кількість вугілля, яке потрібно для нормального функціонування нашої промисловості. Одним із важливих російських експортних товарів є ядерне паливо. Українські реактори переважно працюють на паливі, що закуповується у компанії «Росатом», адже для нашого типу реакторів знайти альтернативу поки що не можливо. Також Україна є значним експортером міндобриб, чорних металів, продукції хімічної промисловості, проте ці товари набагато легше замінити постачальниками з інших країн або ж налагодити власне виробництво в потрібних обсягах.

Отже, незважаючи на розв'язану гібридну війну, анексію Криму та російську агресію на Сході України, РФ, як не прикро, все одно залишається одним з головних торговельних партнерів України, тому що може запропонувати те, чого не можуть інші країни – низькі ціни і налагоджені торговельні та логістичні схеми за пріоритетними товарами для функціонування промисловості та економіки України.

За даними Держстату більше 65% експорту українських товарів складають: продукція АПК, металургійної та хімічної галузей промисловості, мінеральні продукти, деревина, сировина для легкої промисловості. Більшість з цих галузей були невзможі швидко переорієнтуватися на нові ринки збуту своєї продукції, а деякі, як наприклад, машинобудівельні заводи були зорієнтовані лише на російський ринок збуту, інші зовсім не шукали інших ринків, адже були задоволені вже вибудованими схемами збуту.

Проте, гібридна війна РФ радикальним чином вплинула на зміни в географічній структурі української зовнішньої торгівлі, який, хоча і з деякими коливаннями, але поступово знижувався протягом останніх років.

І, хоча харчова галузь не займає провідного місця серед українського експорту, саме вона найкраще відреагувала на таку вкрай складну ситуацію, однією з перших відчувши не лише небезпеку політико-економічного середовища, але й найсильніший санкційний тиск з боку РФ. Динаміка товарної структури експорту харчової промисловості до РФ подана на рис. 1. В таблиці 1 узагальнено найсуттєвіші заходи РФ проти експорту українських товарів харчової промисловості.

Значне зниження експортованих, у досліджуваній період, товарів відбулося як за рахунок розширення підприємствами внутрішньої торгівлі, освоєння нових закордонних ринків збуту (країни Сходу та ЄС), так і через запроваджені РФ санкційні обмеження щодо деяких груп товарів (особливо це помітно, коли показники експорту м'яса та молока з 2016 р. почали дорівнювати нулю).

Перші, з початку анексії Криму, обмеження на експорт українських товарів харчової промисловості були досить м'якими, тимчасовими і пояснювались порушеннями, знайденими під час перевірок контролюючими органами РФ.

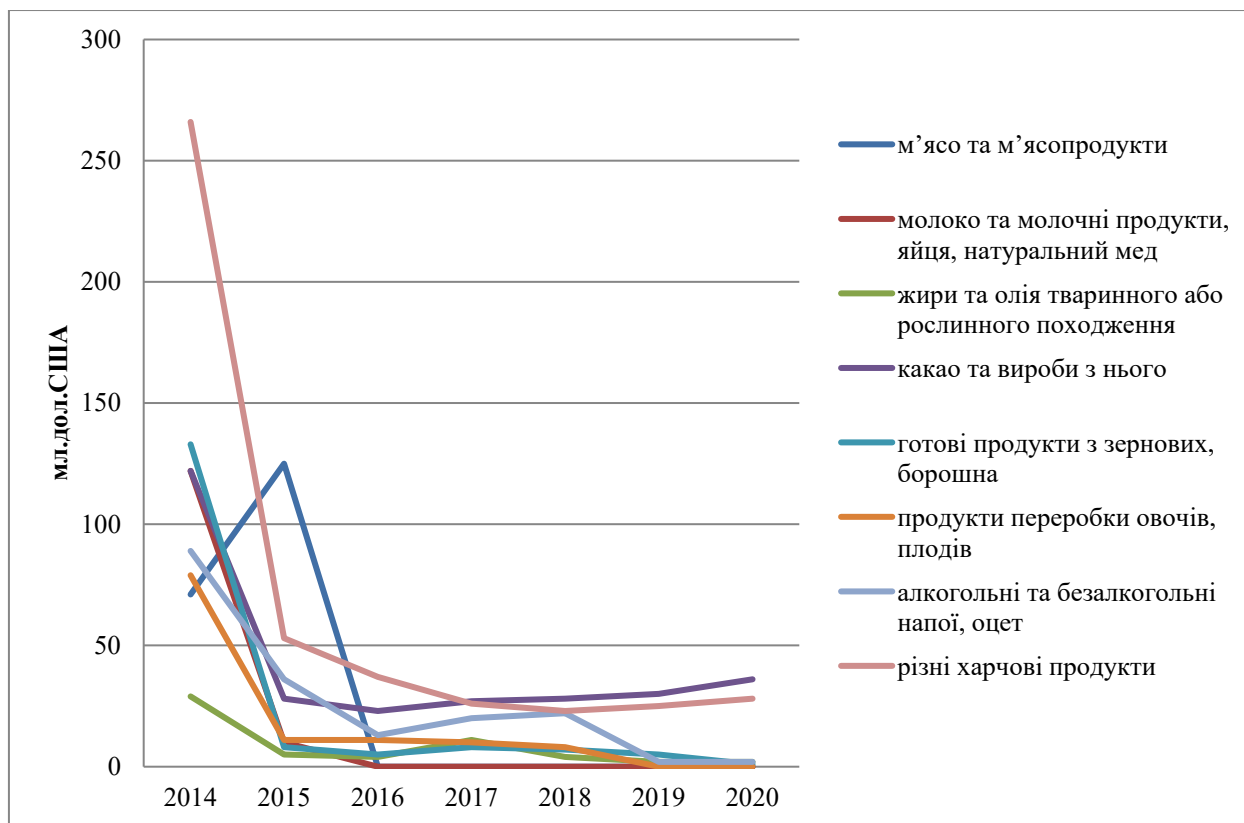


Рис. 1. Динаміка спаду експорту основних груп українських товарів харчової промисловості до РФ

Джерело: побудовано автором за даними Державної служби статистики України

Так, з 16 червня 2014 р. почала діяти заборона на ввезення в РФ української картоплі, це рішення офіційно пояснювалось нібито численними виявленими в українській продукції золотистої картопляної нематоди, яка є карантинним об'єктом для РФ.

28 липня 2014 р. РФ на кілька місяців повністю заборонила експорт молока та молочних продуктів з України [11]. (далі заборона на молочні продукти була продовжена в 2016 р., коли РФ ввела проти України продуктове ембарго). Офіційне пояснення причин повної заборони – неодноразові випадки виявлення у молоці та молочній продукції, що надходить до РФ з України, залишків заборонених та шкідливих речовин, включно із антибіотиками, солями важких металів, мікроорганізмів, зокрема і патогенних.

Із 15 серпня 2014 р. до РФ був заборонений імпорт спиртних напоїв, пива і пивних напоїв. І знов офіційним поясненням стало виявлення при дослідженні горілки, пива та пивних напоїв виробництва України неодноразові порушення вимог законодавства в галузі захисту прав споживачів (невідповідність вимог, що пред'являються до маркування продукції).

Проте, щодалі санкційні заходи ставали усе жорсткіші та масштабніші.

16 грудня 2015 р. Президентом РФ було підписано указ «Про призупинення Російською Федерацією дії Договору про зону вільної торгівлі по відношенню до України» № 628, який вступив в силу з 1 січня 2016 р., це стало російською відповіддю на набрання чинності Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Це означало, що мито на українські товари почало встановлюватися

як і для інших країн членів СОТ. Таким чином, після скасування з 1 січня 2016 р. РФ Зони вільної торгівлі з Україною, ввізні мита піднялися з 0 до 5–20%. Крім того, у РФ з'явилася можливість вводити додаткові квоти, заборони та інші нетарифні заходи.

Разом із цим урядом РФ прийнято постанову «Про внесення зміни до пункту 1 постанови Уряду Російської Федерації від 7 серпня 2014 р. № 778» від 21.12.2015 № 1397, згідно з якою із 1 січня 2016 р. на Україну розповсюджується заборона щодо ввезення до РФ сільгосппродукції, сировини та продовольства.

І якщо 2014 р. заборона ввезення с/г продукції, сировини діяла лише по відношенню до країн ЄС, США, Канади, Австралії і Норвегії, то з 2016 р. заборона вже стосувалася ввезення окремих видів с/г продукції, сировини та продовольства з США, країн ЄС, Канади, Австралії, Норвегії, Албанії, Чорногорії, Ісландії, Ліхтенштейну та вже й України. Уряд РФ пояснив ці обмеження як поширення спеціальних економічних заходів у відповідь на окремі держави з урахуванням ступеня їхнього залучення до санкційного режиму проти РФ.

Черговим недружнім заходом на початку 2016 р. стало суттєве обмеження транзиту української продукції через території Росії не зважаючи на кінцеву країну призначення.

Так, наприклад, усі авто- та залізничні перевезення з України до Казахстану повинні були здійснюватися тільки через пункти на російсько-білоруському кордоні і тільки в опломбованих ємностях, оснащених засобами ідентифікації (пломб) з використанням російської супутникової системи навігації (ГЛОНАСС).

Таблиця 1

**Основні санкції РФ проти України щодо експорту товарів харчової промисловості,  
з початку військових дій (березень 2014: анексія Криму, травень 2014 початок АТО на Донбасі)**

Дата	Заходи
березень 2014	Початок транспортної блокади для української продукції (анексія Криму)
квітень 2014	Призупинення транзиту українського цукру
червень 2014	Заборона на імпорт української картоплі
липень 2014	Заборона на імпорт української молочної продукції
серпень 2014	Заборона на імпорт українського пива та горілки
серпень 2014–2022 (щорічне продовження)	Продуктове ембарго на ряд продовольчих та с/г товарів
грудень 2015	Заборона на імпорт української свинини
січень 2016	Призупинення РФ дії Зони вільної торгівлі з Україною, введення нових митних зборів
січень 2016	Введені обмеження щодо транзиту товарів
липень 2019	Послаблення транзитних обмежень
лютий 2022	Військове вторгнення на територію України

Крім того, українські водії повинні при в'їзді на територію РФ з території Білорусії отримувати облікові талони в стаціонарних або пересувних контрольних пунктах, а при виїзді з території РФ зобов'язані здавати ці талони.

РФ також запровадила тимчасові обмеження на авто- та залізничні перевезення товарів, щодо яких у РФ застосовуються ставки ввізних мит, встановлені Єдиним митним тарифом Євразійського економічного союзу, відмінні від нуля, та товарів, які включені до переліку с/г продукції, сировини та продовольства, заборонених до ввезення на територію РФ.

Транзитний коридор територією РФ відігравав важливу роль для українського експорту центрально-азійським маршрутом. Найбільше транзитні обмеження торкнулися українських постачальників зернових, цукру і кондитерських виробів до Казахстану, Киргизстану, Азербайджану, Туркменістану, Монголії та ін. країн.

У 2016 році негативна тенденція товарообігу з РФ посилилася через збереження конфронтації між двома країнами, однак повного розриву торговельно-економічних зв'язків не відбулося.

1 липня 2019 р. набув чинності указ президента РФ «Про внесення змін в деякі укази Президента Російської Федерації» від 24.06.2019 № 290, яким послаблялися транзитні обмеження та дозволявся транзит міжнародних авто- і залізничних перевезень через територію РФ у треті країни санкційних товарів, щодо яких було встановлено тимчасові обмеження на ввезення до РФ.

З 2016 р. по 2022 р. дія окремих спеціальних економічних заходів, передбачених Указом Президента РФ від 6 серпня 2014 р. № 560 «Про застосування окремих спеціальних економічних заходів з метою забезпечення безпеки Російської Федерації» щорічно продовжувалась черговими указами Президента РФ від 24 червня 2015 р. № 320, від 29 червня 2016 р. № 305, від 30 червня 2017 р. № 293, від 12 липня 2018 р. № 420, від 24 червня 2019 р. № 293 та від 21 листопада 2020 № 730, від 20 вересня 2021 року № 534.

Найбільших обмежень українські експортери продовольчих товарів зазнали у 2019 р., коли РФ, зокрема, заборонила ввозити з України пшеницю, соняшникову олію, екстракти та соки з м'яса, риби або ракоподібних,

готову або консервовану рибу, кондвироби з цукру, шоколад, хлібобулочні, борошняні кондвироби, консервовані овочі, фрукти, горіхи, джеми, фруктове желе, мармелад, пюре, пасту, фруктові та овочеві соки, солодове пиво, вино, етиловий спирт та алкогольну продукцію.

До санкційного списку продукції з України до РФ, на початок 2022 р. належали: ячмінь; пальмова олія й її фракції в тарі масою нетто 20 тонн; готові та консервовані м'ясні продукти; м'ясні субпродукти; готові та консервовані ракоподібні; незнежирена какао-паста; макаронні вироби; попкорн; морозиво; цукор; продукти типу м'ясо на основі несмажених пластівців із зерна; томатний кетчуп і інші томатні соуси: майонез; продукти для приготування соусів; продукти, які використовують на корм худобі та деякі інші [13].

На усі обмежувальні дії Україна реагувала дзеркально, також забороняючи ввезення тих чи інших товарів з митної території РФ.

Так, 30 грудня 2015 р. КМ України прийняв Постанову № 1147 [2], якою вводилася заборона на ввезення на митну територію України окремих категорій товарів походженням з РФ. Перелік товарів, ввезення яких заборонялось, періодично оновлювався КМ України. Це зміни, внесені згідно з постановами № 28 від 20.01.2016 р., № 417 від 06.07.2016 р., 1022 від 20.12.2017 р., № 490 від 23.05.2018 р., № 670 від 29.08.2018 р., № 1089 від 18.12.2018 р., № 1154 від 27.12.2018 р., № 305 від 10.04.2019 р., № 306 від 10.04.2019 р., № 535 від 15.05.2019 р., № 605 від 05.07.2019 р., № 917 від 06.11.2019 р., № 646 від 15.07.2020 р., № 1304 від 25.11.2020 р., № 269 від 01.04.2021 р., № 1354 від 23.12.2021 р. Усі вони містили і заборони щодо ввезення с/г та харчових товарів. Станом на сьогодні Постанова № 1147 є чинною та діє до 31 грудня 2022 р.

Серед заборонених для імпорту товарів були м'ясо, риба, деякі молочні продукти та кава, чай, солодощі, алкоголь, цигарки та ін., що також вплинуло на зменшення товарообігу між Україною та РФ. Україна практично перестала імпортувати продовольчі товари з РФ, віддаючи перевагу Польщі, Китаю та іншим країнам.

При протистоянні в гібридній війні важлива була й підтримка надана Україні на міжнародному рівні. Так упродовж другого півріччя 2014 р. США, ЄС, Канада, Австралія, Японія та інші країни (загалом

понад 40 держав) ввели низку санкцій, спрямованих проти російських компаній, окремих осіб, причетних до розв'язання агресивних дій відносно України. Крім цього, наприкінці 2014 р. ЄС та США було запроваджено економічне блокування Криму [4, с. 50]. Загалом міжнародні санкції вводилися поетапно, до них поступово приєднувалися Китай, Канада, Японія, Норвегія, Швейцарія, Австралія, Нова Зеландія, загалом – 41 країна. Метою санкцій стало припинення фінансування, озброєння та забезпечення Росією терористів на сході України. Проте, застосовувані санкції переважно були спрямовані проти окремих осіб та компаній, фінансових установ (візовий режим, замороження рахунків, заборона постачання високотехнологічних товарів для військових цілей, призупинення фінансових потоків тощо), вони не стали достатньо дієвими, адже міжнародна спільнота все ще не сприймала події в Україні 2014–2021 рр. як глобальні.

Зламним в російсько-українських відносинах стало повномасштабне вторгнення військ РФ на територію України (24.02.2022). В Україні запроваджено воєнний стан та оголошено загальну мобілізацію. Російські війська обстрілюють та знищують ключові об'єкти не лише військової, але й мирної інфраструктури.

Окрім безпосередньо військової агресії, Україна зазнала і значних економічних втрат. Були окуповані території, пошкоджена інфраструктура міст та селищ, підприємства призупинили свою діяльність або вимушені були перевести її у більш безпечні міста, захоплені та заблоковані морські порти, під загрозою опинилися сільгоспугіддя, деякі землі зовсім не оброблялися, зазнали значних втрат фермерські господарства, а саме вони є основними постачальниками для підприємств харчової промисловості. Мало місце фізичне руйнування складських систем, дефіцит автомобільного транспорту, збільшення часу доставки товарів за багатьма напрямками (подекуди неможливість доставки), руйнування чи закриття складів або потужностей постачальників, непрогнозованість попиту, формування стратегічних запасів і пріоритетність відвантажень товарів для гуманітарних штабів і потреб ЗСУ та тероборони тощо.

Усе це позначилося як на внутрішній, так і на зовнішній торгівлі, в тому числі і товарами харчової промисловості.

Головною економічною реакцією України на військову агресію РФ стала Постанова КМ України від 9 квітня 2022 р. № 426 [3], якою введено повну заборону (ембарго) на ввезення на територію України товарів з країни-агресора – РФ. Вказана заборона поширюється виключно на товари, що ввозяться в митному режимі імпорту. Також зміст постанови було доповнено виключенням товарів, які були ввезені до 24 лютого 2022 р. Строк дії ембарго чітко не визначений, проте вбачається, що ембарго буде діяти доки триває російська військова агресія проти України.

Експорт же харчових товарів в РФ майже не відбувається, проте спостерігається розширення доступу українських товарів до ринку ЄС. Особливо це актуально для АПК та виробників харчових товарів.

Незважаючи на військову загрозу, Україна продовжує експортну діяльність. Так, наприклад, найбільшими імпортерами молочної продукції на сьогодні є Польща, Нідерланди, Молдова. Нещодавно Україна та

Японія погодили форму сертифіката для сирого молока та молочних продуктів, а отже Україна розпочне експорт в Японію. І хоча в Україні під час військового стану, ще діє ряд нульових квот на експорт ряду товарів [1] (м'ясо у різних його видах, жито, гречка, цукор та ін.), експорт продовольчих товарів поступово відновлюється та завойовує нові ринки збуту.

Міжнародна спільнота під час війни в Україні не лише надає військову та гуманітарну допомогу, застосовує усе більш жорсткі економічні та торговельні санкції проти РФ, але й безпосередньо сприяє активізації українського експорту.

Так, найбільш гостро для українського експорту зернових та інших продовольчих продуктів стояло питання блокади українських морських портів «Одеса», «Чорноморськ» та «Південний». 22 липня Україна, Росія та Туреччина на перемовинах у Стамбулі за посередництва ООН домовилися про розблокування експорту українського зерна та продовольства, підписавши «Ініціативу щодо безпечного транспортування зерна та продуктів харчування з українських портів» [10]. Рух жодних інших суден, окрім тих, які мають забезпечувати експорт з ерна та пов'язаних з ним харчових продуктів, не передбачається.

Асоціацією «U-Food» було створено перший український інтернет-сервіс, що орієнтований на продаж готового продовольства на іноземні ринки. Мета Ukrainian Food Platform – це пошук імпортерів та просування українських харчових продуктів на закордонних ринках [7].

Єврокомісія запустила платформу для пошуку бізнес-партнерів ЄС – Україна. Платформа зосереджує увагу на таких галузях:

- логістика: збут, закупівлі, транспорт, зберігання, перевалка;
- виробництво та переробка: сільськогосподарської та харчової продукції, сировини тощо.
- експорт та імпорт сільськогосподарської продукції: пшениці, кукурудзи, ячменю, соняшнику, цукрового буряка, бобових, плодоовочевих культур тощо;
- експорт та імпорт харчових продуктів: рослинної олії, м'яса, молочних виробів, цукру, борошна, напоїв, хлібобулочних та кондитерських виробів тощо;
- експорт та імпорт сировини: запасних частин для агротехніки, металу, деревини, мінеральних добрив, бензину, дизельного палива тощо.

Наприкінці липня ЄС та Україною була підписана Угода про вантажні перевезення автомобільним транспортом. Вона скасовує необхідність отримання українськими перевізниками відповідних дозволів для здійснення двосторонніх та транзитних перевезень в держави ЄС та дозволяє уникнути зупинки експорту української продукції через автомобільні пункти пропуску.

Угодою також передбачаються заходи зі спрощення визнання водійських документів. Віднині Україна та ЄС звільняють власників посвідчень водіїв, виданих однією зі сторін, від вимоги мати міжнародне посвідчення водія.

Отже, навіть під час військових дій, Україна доводить, що може бути цікавим та надійним постачальником якісних товарів харчової промисловості не лише для РФ та країн СНД, а й працювати на міжнародних ринках.

**Висновки.** Фактично Україна до 2014 р. перебувала у сфері економічного впливу РФ і збройний конфлікт трапився як наслідок проєвропейської орієнтації України та підписання нею Угоди про Євросоціалізацію.

З початку 2014 р. Россільгоспнагляд і Росспоживнагляд посилюють тиск на українських експортерів. У РФ було заборонено ввезення української молочної продукції, свинини та продуктів з неї, картоплі, низки іншої рослинницької продукції, істотно обмежено постачання м'яса птиці, кондитерської продукції, плодовоовочевої продукції і рибних консервів, соків, алкоголю і пива.

Росія своїми агресивними діями, зокрема й в галузі торговельної діяльності, примусила українських виробників, постачальників, торговельних підприємств шукати нові ринки збуту, вживати заходів щодо оновлення виробництва та його адаптації до вимог західних ринків.

Війна, яку РФ розв'язала в Україні, не лише забирає людські життя та оселі, а й б'є по економіці та бізнесу. Через блокування портів, якими рухалося 65% експорту, Україна у воєнний час залишилася без морської логістики. І хоча при великому міжнародному спри-

янні вже вдалося домовитися про експорт з морських портів українського зерна та харчових продуктів, міжнародна торгівля вже зазнала і надалі буде зазнавати значних збитків. Авіаперевезення, залізничні шляхи не можуть повноцінно забрати на себе всі товаропотоки. Автомобільна логістика, в основному, працює для забезпечення перевезення гуманітарних вантажів. Частина бізнесу розпочала процес релокації та евакуації підприємств зі східних та центральних регіонів країни на захід, однак тут ще одна проблема – дефіцит складських площ. Проте, принісши із собою значні втрати, війна з РФ стала й каталізатором збільшення Україною експорту до інших країн світу. Харчова промисловість однією з перших стала збільшувати свій експорт як до країн, з якими вже мала тісні торговельні відносини (Польща, Молдова, Румунія, Німеччина, Індія, Австралія, та ін.), так і налагоджувати нові ринки з новими партнерами (Мексика, Аргентина, Індонезія, Таїланд, Марокко, Чилі, Ефіопія, Ангола, Танзанія, Алжир, Японія та ін.) за різними позиціями харчових товарів.

Подальших досліджень потребують інші напрямки міжнародної торгівлі України та зведення до мінімуму енергозалежності від РФ.

#### Список використаних джерел:

1. Про внесення змін у додатки 1 і 5 до постанови Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 р. № 1424. Постанова КМ України від 5 березня 2022 р. № 207 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/207-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 21.07.2022).
2. Про заборону ввезення на митну територію України товарів, що походять з Російської Федерації: Постанова КМ України від 30 грудня 2015 р. № 1147. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1147-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 27.06.2022).
3. Про застосування заборони ввезення товарів з Російської Федерації: Постанова КМ України від 9 квітня 2022 р. № 426. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/426-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 21.07.2022).
4. Базиліук Я. Забезпечення економічної безпеки України в умовах гібридної війни. *Стратегічні пріоритети*. 2015. Вип. 3. С. 47–55.
5. Власюк О. Економічні чинники розбудови європейського безпечного простору в умовах військової агресії проти України. *Стратегічні пріоритети*. 2015. Вип. 2 (35). С. 5–15.
6. Гончар М., Чубик А., Ищук О. Гибридная война Кремля против Украины и ЕС: энергетический компонент. URL: <https://geostrategy.org.ua/ua/analitika/item/585-> (дата звернення: 27.06.2022).
7. Експорт в умовах війни. URL: [https://export.gov.ua/business\\_during\\_war](https://export.gov.ua/business_during_war) (дата звернення: 22.07.2022).
8. Коляда О., Омельченко М. Зовнішня торгівля товарами України: сучасний стан та перспективи розвитку. URL: [http://www.economyandsociety.in.ua/journal/9\\_ukr/10.pdf](http://www.economyandsociety.in.ua/journal/9_ukr/10.pdf) (дата звернення: 22.06.2022).
9. Офіційний сайт Державної служби статистики України: зовнішньоекономічна діяльність. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 10.07.2022).
10. Підписана угода розблокування морського експорту українського зерна. URL: <https://finclub.net/ua/news/pidpysana-uhoda-rozblokuvannia-morsko-ho-eksportu-ukrainsko-ho-zerna.html> (дата звернення: 23.07.2022).
11. Пік торговельної війни: від цукерок до молока. URL: [https://www.bbc.com/ukrainian/business/2014/07/140728\\_ukraini\\_russia\\_export\\_az](https://www.bbc.com/ukrainian/business/2014/07/140728_ukraini_russia_export_az) (дата звернення: 11.07.2022).
12. Розумний М. Європі потрібен чіткий алгоритм колективного реагування на перші ознаки «гібридної» агресії. «Гібридна» війна Росії – виклики і загрози для Європи. Київ, 2016. С. 8. (дата звернення: 17.07.2022).
13. Росія розширила санкції проти України. URL: <https://thepage.ua/ua/news/sankciyi-rosiyyi-proti-ukrayini-novij-spisok-zaboronenih-tovariv> (дата звернення: 17.07.2022).

#### References:

1. Pro vnesennya zmin u dodatky 1 i 5 do postanovy Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 29 hrudnya 2021 r. № 1424.: Postanova KM Ukrayiny vid 5 bereznya 2022 r. № 207 [On amendments to Appendices 1 and 5 to the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine. December 29, 2021 №. 1424. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine. March 5, 2022 № 207]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/207-2022-%D0%BF#Text> (accessed 07.21.2022). [in Ukrainian]
2. Pro zaboronu vvezennya na mytnu terytoriyu Ukrayiny tovariv, shcho pokhodyat' z Rosiys'koyi Federatsiyi: Postanova KM Ukrayiny vid 30 hrudnya 2015 r. № 1147 [On the prohibition of importation into the customs territory of Ukraine of goods originating from the Russian Federation: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine. December 30, 2015 № 1147]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1147-2015-%D0%BF#Text> (accessed 06.27.2022). [in Ukrainian]
3. Pro zastosuvannya zaborony vvezennya tovariv z Rosiys'koyi Federatsiyi: Postanova KM Ukrayiny vid 9 kvitnya 2022 r. № 426 [On the application of the ban on the import of goods from the Russian Federation: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine. April 9, 2022 №. 426.]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/426-2022-%D0%BF#Text> (accessed 07.21.2022). [in Ukrainian]

4. Bazylyuk Ya. (2015) Zabezpechennya ekonomichnoyi bezpeky Ukrayiny v umovakh hibrydnoyi viyny [Ensuring the economic security of Ukraine in the conditions of a hybrid war]. *Stratehichni priorityty*, issue 3, pp. 47–55. [in Ukrainian]
5. Vlasyuk O. (2015) Ekonomichni chynnyky rozbudovy yevropeys'koho bezpekovoho prostoru v umovakh viys'kovoyi ahresiyi proty Ukrayiny [Economic factors of the development of the European security space in the conditions of military aggression against Ukraine]. *Stratehichni priorityty*, issue 2 (35), pp. 5–15. [in Ukrainian]
6. Gonchar M., Chubyk A., Ishchuk O. Hybrydnaya vojna Kremlya protyv Ukrayny y ES: énerhetycheskyy komponent [The hybrid war of the Kremlin against Ukraine and the EU: the energy component.] Available at: <https://geostrategy.org.ua/ua/analitika/item/585-> (accessed 06.27.2022). [in Ukrainian]
7. Eksport v umovakh viyny [Export during war]. Available at: [https://export.gov.ua/business\\_during\\_war](https://export.gov.ua/business_during_war) (accessed 22.07.2022).
8. Kolyada O., Omelchenko M. Zovnishnya torhivlya tovaramy Ukrayiny: suchasnyy stan ta perspektyvy rozvytku [ Foreign trade in goods of Ukraine: current state and development prospects]. Available at: [http://www.economyandsociety.in.ua/journal/9\\_ukr/10.pdf](http://www.economyandsociety.in.ua/journal/9_ukr/10.pdf) (accessed 06.22.2022). [in Ukrainian]
9. Ofitsiyyny sayt Derzhavnoyi sluzhby statystyky Ukrayiny: zovnishnoekonomichna diyalnist [Official website of the State Statistics Service of Ukraine: foreign economic activity]. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (d accessed 10.07.2022). [in Ukrainian]
10. Pidpysana uhoda rozblokuvannya mors'koho eksportu ukrayins'koho zerna [An agreement was signed on unblocking the sea export of Ukrainian grain]. Available at: <https://finclub.net/ua/news/pidpysana-uhoda-rozblokuvannya-morskoho-eksportu-ukrainskoho-zerna.html> (accessed 23.07.2022). [in Ukrainian]
11. Rik torhovel'noyi viyny: vid tsukerok do moloka [A year of trade war: from candy to milk]. Available at: [https://www.bbc.com/ukrainian/business/2014/07/140728\\_ukraini\\_russia\\_export\\_az](https://www.bbc.com/ukrainian/business/2014/07/140728_ukraini_russia_export_az) (accessed 11.07.2022). [in Ukrainian]
12. Rumunny M. (2016) Yevropi potriben chitkyy alhorytm kolektyvnoho reahuvannya na pershi oznaky «hibrydnoyi» ahresiyi. «Hibrydna» viyna Rosiyi – vyklyky i zahrozy dlya Yevropy [Europe needs a clear algorithm of collective response to the first signs of "hybrid" aggression. Russia's "hybrid" war – challenges and threats for Europe]. Kyiv, P. 8. (accessed 07.17.2022). [in Ukrainian]
13. Rosiya rozshyryla sanktsiyi proty Ukrayin [Russia expanded sanctions against Ukraine]. Available at: <https://thepage.ua/ua/news/sanktsiyi-rosiyi-proti-ukrayini-novij-spisok-zaboronenih-tovariv> (accessed 07.17.2022). [in Ukrainian]